

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvartum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Caput II. (a) Nicolaus Papa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74533](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74533)

Malcord. *de probat. conclus.* 297. num. 3. Cùm igitur in d. cap. alter, inter alias solemnitates consensus parentum exigatur, non immeritò aliter contractum matrimonium clandestinum appellabitur, atque idè inter clandestina matrimonia illud recenset Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 1. quibus suppositis respondendum est, leges Ecclesiasticas post Evaristum editas, non de omnibus conjugii clandestinis egisse, sed tantum de his quæ sine testibus, aut denunciationibus contrahuntur, ut constat ex cap. nullus. cap. nullum 10. q. 5. *integrò tit. de clandest. despons.* non verò de clandest. matrimonii, quæ invitis parentibus contrahuntur; cujus generis matrimonia primus qui in Ecclesia prohibuit, fuit Evaristus, cujus prohibitionem optabant Patres Concilii Coloniensis renovari.

12. Nec etiam supra traditæ sententiæ obstant textus in cap. nostrates, cap. qualis, cap. sponsus, 30. q. 5. cap. non omnis 12. vers. paterno: cap. honorantur 13. cap. ult. 32. q. 2. cap. 1. 32. q. 3. In quibus omnibus desideratur consensus parentum, ut filii legitimæ nuptias contrahere valeant. Nam respondendum est, jura hæc de sceminis tantum loqui, & dum consensus parentum desiderant, satis indicant id ex honestate potius, quam de necessitate exigi; virginalis enim pudor facit, ut sceminis non liceat maritos eligere sine consensu, & judicio parentum, d. cap. honorantur. Unde colligitur, jus canonicum cum jure civili in eo consentire, quod matrimonia hujusmodi valida judicet; in eo verò dissentire, quod jure civili similes nuptiæ injustæ sunt, jure verò Pon-

tificis justæ, & legitimæ. Differentiæ ratio ex eo provenit, nam civilis ratio jure civili attentò induxit consensum, jure verò canonico honestas tantum; quare constat consensum parentum jure civili ex vi præcepti desiderari, jure verò canonico tantum ex consilio: unde nascitur, filium teneri sub culpa lethali hoc parentum consilium exigere, ut docent plures, quos refert & sequitur Sanchez lib. 4. *de matrim. disp.* 23. num. 10. Cevallos *commun.* q. 604. num. 33. an verò sub eadem pena teneatur judicium patris expectare, disputant Sanchez *ibi*, num. 9. Paschalis *de viribus patriæ potest.* 2. p. cap. 5. num. 25. Ad hanc partem de consensu parentum in nuptiis filiorum, spectant textus, qui juxta supra tradita exponendi sunt, in l. 12. §. 3. *de captivis*, l. 5. C. *de repudiis*, l. 20. C. *de inoffic. testamento*, l. 11. §. licet, l. 26. ff. *de adulteriis*, l. 30. C. *cod. l. si ita* 45. §. final. ff. *de legat.* 2. l. *liberorum* 11. §. fin. l. quid ergo 13. ff. *de his qui notant infam.* l. cum hic status 32. §. si socer. ff. *de donat. inter*, l. 1. §. final. ff. *de divort. l. filius* 28. §. 1. ff. *de liberis & posth.* l. 4. ff. *solutio matrim.* l. Paulus 11. ff. *de statu hom.* l. si is qui 11. ff. *de adopt. l. avus* 79. §. 1. ff. *de jure dot. l. hæc conditio* 10. l. hæres 79. §. fin. ff. *de condit. & demonstr. l. si uxor* 13. §. si quis 6. ff. *ad l. jul. de adult. l. unica*, §. 1. l. *de raptu virginum*, l. 20. C. *de inoffic. testam. l. quemadmodum*, ff. *de jure dot. l. cum veterum* 15. C. *de donat. ante nupt.* l. 5. §. 1. ff. *de bonis damnator. l. Divus*, ff. *de castrensi pecul. l. patrem* 16. C. *de nuptiis*, Nov. vel Justin. *de nuptiis*, §. est quoque.

CAPUT II.

(a) Nicolaus Papa.

UBI non est consensus. *Et infra*: Districtius inhihemus, ne aliqui, quorum uterque, vel alter ad ætatem legibus, vel canonibus determinatam non provenerit, conjungantur: nisi fortè aliquâ urgentissimâ necessitate interveniente, utpote pro bono pacis, talis conjunctio toleretur.

NOTÆ.

1. (a) [Nicolaus.] Ita etiam legitur in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4. & apud Gratianum in cap. 1. 30. *quæst.* 2. ubi extant verba, quæ in præsentibus desunt, ut jam notavit Ant. Augustin. in notis ad 1. collectionem, hic. S. Nicolaus I. Romanus Pontifex electus fuit anno 858. die 24. Aprilis: præsentibus, & jubente Ludovico est consecratus; sedit annos 9. menses 7. dies 19. cujus præclaras animi dotes expressas legimus hoc epigraphio ejus sepulchro insculpto.
- Condatur hoc anstro sacra substantia carnis
Præsulis egregii Nicolai, dogmate sancto
Qui falsis cunctis, mundumque replevit, &
Urbem.*
- Intactis nupit membris, castoque pudore:
Quæ docuit verbis, actumque peregit opime.
Sidera plenus mansit, doctusque sophiâ
Colorum, claris quæ servat regna triumphis,
Ut regnet solius procerum per sæcula natus.*

Plura de eo Luitprandus, Papius, Mafonius, & Platina in ejus vita: Baronius & Corjolanus d. anno 858.

(b) [Pacis.] Consonant caput accessu 6. de despons. impub. in 1. collect. Carnotensis episc. 99. Ante annos pubertatis, ratione conservanda, vel dilataranda pacis. Probat Cujac. ad hunc tit. Duarenus ad tit. *solutio matrim.* sub titulo de nuptiis, §. 3. Befoldus tom. 1. *polit. discurs.* de viribus societ. domest. cap. 2. num. 4. Arniseus de jure canon. cap. 2. *sect.* 2. num. 1. & omnes contractus causâ pacis assequenda, vel conservanda celebratos rescindi non posse ullo prætextu, & effectu solemnitatis, aut remedii restitutorii, docuerunt Bartolus in l. de fideicommissis 11. C. de transact. Aymon Craveta *consil.* 264. num. 6. Mantica de tacitis *conject.* tom. 2. lib. 27. titul. 3. num. 9. Grotius de jure belli lib. 3. cap. 23. num. 3. Befoldus tom. 3. *polit. dissert.* de pace, cap. 5. numero 1. Auctor responsi ad manifesto de Francia, §. 11. num. 56.

COMMENTARIUM.

3.
Conclusio
traditur
& proba-
tur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur
assertio: Impuberes, idest femina ante 12. an-
num, vir vero ante 14. matrimonio conjugii non
debent, nisi pro bono pacis. Quam conclusionem,
idest pubertatis ætatem statutam esse ad matri-
monium contrahendum, probant textus in cap.
continebatur, cap. attentiones, cap. ex litteris,
hoc titulo. Concilium Forojulienicæ can. 9. Illud
præterea per omnia præcaventes, prohibere decre-
vimus, ut nullus præsumat ante annos pubertatis,
idest infra ætatem, puerum, vel puellam in ma-
trimonium sociare, nec in dissimili ætate, sed coæ-
taneos, sibi que consentientes. Concilium Regia-
ticinum: Idcirco inhibendum decernimus, ut nul-
li deinceps imperfectæ ætatis puero adulta femina
jungatur, sed cum ad ætatem idoneam adolescen-
tes venerint, tunc legitimum possint conjugio copu-
lari. Textus in l. 4. ff. de ritu nupt. l. quod pupille
30. ff. ut legatorum nomine, l. dotis 68. §. nam etsi,
ff. de jure dotium, l. penult. §. ultimo, ff. quod falso
tutore, l. penult. ff. quando dies legati, l. 2. §. ult. ff.
de privil. credit. l. si uxor 13. §. si minor, ff. ad l. Jul.
de adult. princip. Instit. de nuptiis, l. questum 9. ff.
de sponsal. l. questum 17. §. ultimo, cum l. sequent.
ff. de rebus auctorit. judicis, l. hæc conditio 10. ff. de
condit. & demonstr. l. 6. tit. 3. l. 6. tit. 12. partia 4.
illustrant ultra congestos in præsentia à Barbosa
idem Barbosa lib. 3. voto fin. Basilius de matrim.
lib. 12. cap. 15. Hurtado eod. tract. disp. 12. difficult.
12. Cujac. & Canisius in præsentia, Alberic. Genti-
lis de nuptiis lib. 5. cap. 2. Germonius lib. 2. anim-
adv. c. 6. Corrausius in l. arrogato 40. §. non tantum,
num. 4. ff. de adopt. Metrano de consensu connub.
cap. 7. Antonius Perez de matrim. disp. 37. sect. 12.
plures congesti à Narbona de ætate, anno 14. quest.
9. per totam, Arniseus de jure connub. capite 2.
cum sequent. Borellus tom. 3. decis. titul. 1. numer.
396.

4.
Impugna-
tur traditio
assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem
assertionem infurgo: Tam apud Consultos,
quàm apud juris Interpretes communi calculo
receptum est; minores 25. annis nullum contra-
ctum celebrare posse, ut aliquid alienetur, l. 3.
C. de in integr. restit. ubi docent communiter re-
petentes. Donel. lib. 12. comment. cap. 22. ubi
Osvaldus littera O. Robertus lib. 1. animadv. cap.
12. Mercerus lib. 1. commun. opinio. Duarenus
ad titul. C. si tutor vel curator; quia consulto
provida decrevit antiquitas, teste Cassiodor. lib.
4. variar. cap. 35. minores contractus liberos non
habere, ut & insidiantium laquei frustrarentur,
& lapsis ætas lubrica subveniret; obrueretur
quippe innocentia, si relaxaretur audacia; esset
cunctis fallendi studium, si fraus subrepticium
lucraretur effectum: sed matrimonium contra-
ctus est, igitur à minoribus 25. annis validè, &
efficaciter contrahi non potest; quod agnove-
runt tam Legislatores, quàm Philosophi, qui
ideò ad matrimonium contrahendum longè ma-
jorem ætatem pubertate præscriperunt. Ari-
stoteles lib. 7. polit. cap. 16. ex opinione Poëta-
rum, qui ætates hominum numero septenario
distinxerunt, viris ætatis trigessimum septimum
annum definiit, & hoc est quod Solon quin-
tum septenarium hunc aptum esse decre-
vit. Philo lib. 2. de opif. mundi, probat Alcia-
tus lib. 11. parerg. cap. 11. Plato annum trigeci-
D. D. Gonzal, in Decretal. Tom. IV.

mum definiit lib. 5. de Repub. quod observatum
est ab Ægyptiis. Xenophon in Spart. Republ.
Stobæus serm. 69. Cælius Rhodigin. lib. 26. le-
cton. antiq. cap. 2. Germani pro re turpi habe-
bant ante 20. ætatis annum uxoris notitiam ha-
buisse. Tacitus de moribus German. Cæsar de
bello Gallico lib. 6. & Hesiodus lib. 2. oper. dier. ita
canit:

Junge tibi uxorem, firmus dum adhuc vigor
adsit,

Annos cum numeras ter denos, plusve, minusve,
Aptum est conjugium, decimo sed femina quar-
to

Anno pubescit, nubat mox deinde sequenti.

Quare in nuptias immaturas invehitur Hora-
tius lib. 2. od. 5. Terentius act. 2. scen. 3. Ideoque
lex Julia, & Papia ætatem 25. annorum in mascu-
lo, & 20. in femina ad liberos suscipiendos præ-
scripsit illis verbis: Si quis conjugum masculus
ultra 25. annum, femina ultra 20. obierunt, se-
missim relictorum tantum capiunt. Ulpianus in
fragm. tit. 11. in princip. ibi: Aliquando vir &
uxor inter se solidum capere possunt, veluti si inter-
que, vel alteruter eorum nondum ejus ætatis sit,
que liberos exigit, idest, si vir minor annorum 25.
sit, aut uxor annorum 20. Tertul. in apol. cap. 4.
Sozomenus lib. 1. cap. 9. ad quod tempus refe-
rendi sunt textus in l. si ita quis 51. ff. de legat. 2. l.
si vir uxori 61. ff. de condit. & demonstr. l. quod
conditionis 36 ff. de donat. causâ morti. l. etiam 141.
ff. de verb. sign. ubi de legato relicto in tempus li-
berorum agitur. Illustrant Balduinus de l. Papia,
pag. 64. Illustrissimus Ramos ad eandem legem
cap. 2. num. 3. Gothofredus in quatuor fontibus,
fol. 295. Igitur non rectè in præsentia docetur, se-
cundum leges, canonesque, puberes posse ma-
trimonium contrahere.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera
est præfens assertio, pro cujus expositione scien-
dum est, ætatem ad nuptias celebrandas, tam ad nuptias
legibus civilibus, quàm sacris canonibus defi-
nitam esse, l. in sponsalibus 14. ff. de spons. l. falsus
11. §. 3. ff. quod falso int. cap. attestaciones, hoc titul.
& ita expedire, à Christo Domino sibi revela-
tum fuisse, refert sancta Brigitta lib. 8. revel. cap.
9. dum ait, ita se fuisse Dominum alloquutum:
Attende filia, & scias, quod in omni conjugio chris-
tiano tenetur esse ætas & consensus legitimus.
Unde Imperator Justinianus in princip. Instit. de
nuptiis, dum nuptias legitimas describit, ait:
Secundum præcepta legum coeunt masculi quidem
puberes, femina viripotentes, idest, secundum
præcepta legis Julæ & Papiæ, exponunt Cu-
jac. lib. 4. different. Modest. in d. l. in sponsalibus,
Osvaldus lib. 3. comment. Donel. cap. 14. littera D.
Meril. lib. 3. observ. c. 16. & lib. 5. cap. 10. pro
quibus faciunt Ulpianus in fragmentis, titul. 11. §.
lege Julia: ibi: Ex lege Julia de mariandis ordi-
bus tutor datur à Pratore urbis ei mulieri, virgi-
nive, quam ex hac ipsa lege nubere oportet ad do-
tem dandam dicendam, promittendamve. Novella
3. Alexii Comneni, ubi ætatis diffinitio in nupti-
is veteri juri tribuitur, Macrobius lib. 7. Saturn.
cap. 7. & in Somno Scipionis cap. 6. dum ait: fce-
minas propter votorum festinationem maturius
biennio quàm masculos tutelâ legibus libe-
rari: qui omnes ad legem Jul. & Papiam
respexisse videntur. Sed ab hac sententia me-
rito discessit Præceptor D. Franciscus Ra-
mos dict. cap. 2. numero 2. nam pubertatem,
id est

etate, ne frustra daret natura talem aptitudinem in etate. Quare etiam jure canonico si detur ante pubertatem hæc aptitudo, & malitia suppleat etatem, potest matrimonium ante pubertatem contrahi, *cap. puberes, cap. de illis, cap. final. hoc titulo*; quia adveniente eâ aptitudine, frustra expectatur pubertas; *d. cap. puberes*, Phanutius de lucro doris gloss. 2. num. 6. Tiraquel. in l. 6. con nub. num. 37. debet tamen esse conjux discretus & habilis ad copulam, quia ut malitia etatis suppletiva dicatur, utrumque copulativè desideratur, ut resolvit Sanchez de matrim. d. disp. 104. num. 21. Et quia hæc etatis præfinitio ad nuptias juris tantum positivè est, infideles. qui ipsi legibus non ligantur, dum judicio compotes sint, matrimonium infra pubertatem contrahere valent, ut docent plures relati à Thom. Sanchez lib. 7. disp. 4. num. 3. Basil. eod. tract. lib. 7. cap. 65. num. 2. & Principem posse dispensare in eâ etatis præfinitione, aperte docet Leo Imperator in novel. 119. apud Harmenop. lib. 4. promptuarii, tit. 4. & pro bono pacis, inter impuberes celebrari posse conjugium, in præfati docet Nicolaus; quod tunc verum credo, quando contrahentes proximi sunt pubertati, ita ut consensum præstare possint, & finem matrimonii implere. Quæri tamen solet, an hæc dispensatio legitimæ etatis ad Episcopum spectet? Et verius est, quod si iustissima causa interveniat, veluti bonum pacis, etiam Episcopo facultatem competere, cum talis facultas Pontifici reservata non sit, atque ita Episcopo mandata cenletur, ut in *cap. quibusdam, in sine, de pœnis, cap. postulasti 7. de clerico excomm. cap. 2. in fin. de clericis pugnant. cap. quisquis 43. de elect.* docent Covarr. in *cap. alma, 1. parte, §. 7. num. 8.* Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 5. num. 1. Salas de legibus disp. 20. sect. 3. à num. 22. Suarez eod. tract. lib. 6. cap. 14. num. 8. pluribus relatis defendit Narbona de etate, anno 14. q. 9. num. penult. licet contrarium defendat Barb. lib. 3. voto ult. Si verò impuberes citra Pontificis, aut Episcopi licentiam matrimonium de factò contrahant, peccant lethaliter, cum præfens prohibitio per verba præceptiva lata sit, ut docent plures citati à Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 17. num. 5. licet ipse numero sequenti malè ab eis dissentiat, ut ei satisfaciens docuit Gutierrez de matrim. d. cap. 1. num. 16. an verò matrimonium ab impuberibus contractum, quia non valet ut conjugium, sustineatur in vim sponsaliorum, dicemus infra in *cap. final.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam minor 25. annis non potest alios contractus celebrare, ex eisque obligari, si curatorem habeat, aliàs ritè obligatur. Ratio est, quia quando à curatore regitur, licet habeat dominium rerum suarum, non habet administrationem; & si administrationem habeat, ut contingit in bonis castrensibus, ritè ea alienare potest. Unde cum in matrimonio contrahendo minor nihil alienet, in quo administrationem non habeat, ideo impubes etiam curatorem habens potest efficaciter ex matrimonio obligari; & cum hodie per legem finalem in l. 1. lib. 5. Recopil. concessum sit minoribus uxores ducentibus, ut postquam attigerint 18. annum, possint res suas & uxoris suæ administrare, atque de eis ad libitum disponere, adeò efficaciter obligantur ipsa bona alienando, ut nec beneficii restitutionis juvari possint, ut contingit illis, qui veniam etate

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

tis impetrarunt, ut contra D. Josephum Velam differt. 5. nervosè defendit D. Josephus de Retes lib. 7. opusc. cap. 4. §. 3. Nec solum potest minor uxorem habens bona sua administrare, verum & in judicio comparere absque curatore, ut contra eundem Velam probant D. Josephus de Retes ubi supra, Guzman de verit. jur. verit. 11. per totam. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex sententiis Philosophorum, & diversarum gentium legibus; nam illi in etate præfinita ad liberos suscipiendos etatem illam definierunt, in qua frequentius id accidit. Romani verò legislatores, quos sequuti fuerunt Ecclesie Patres, cernentes secundum naturam masculum & fœminam adveniente pubertate perfici, habilesque reddi ad sobolem procreandam, statim illis concesserunt liberam nubendi facultatem, non quia semper in ea etate liberi suscipiantur, unde ad adoptionem plenam pubertatem expectarunt, §. *minorem, Instit. de adopt.* quia frequentius accidit, ut in ea etate liberi suscipiantur; & quia lex Jul. & Pap. pœnam imponebat orbo, ideo noluit antea maritum ea lege teneri, quàm 25. annum expleisset, & fœmina annum 20. ut supra retuli. Manet ergo, nuptias contrahendis, tam legibus civilibus, quàm sacris canonibus, pubertatem præfinitam esse, eamque dari in fœminis post 12. annum, in viris verò post 14. Et quia pubertate perfectâ frequentius nuptie contrahantur, ideo Justin. in novel. 130. collat. 7. §. & si quidem, ait: *Novimus eos, qui citius contrahunt nuptias, non minus 15. annorum ad hoc procedentes.*

Ex supra traditis lucem accipit textus in l. hac conditio 10. ff. de condit. & demonstr. ubi cum legatum relictum esset à patre filie cum nuptiis, quæ conditio nuptiarum plerumque legatis adiciebatur, l. cum fuerit 15. l. in conditionibus 19. l. in testamento 31. l. si ancilla, l. si ita legatum 68. l. Tizio 71. §. Tizio, l. conditionum 91. l. Titia 100. l. pater 101. ff. de condit. & demonstr. l. qui ex fratribus 24. ff. de condit. instit. l. 1. l. si quis heredem 7. Cod. de instit. & substit. l. legatum 4. C. de condit. instit. & filia nondum nubilis etatis in domum mariti deducta esset, docet Ulpianus conditionem non videri adimpletam, quia non potest nupta videri, quæ virum pati non potest, l. penult. ff. quando dies legati; atque ita ad legatum nequit pervenire. Sed in versic. An tamen, dubitat Ulpianus, an postea utiliter nubendo parère conditioni possit, quasi non nupsisset. Quam quæstionem ut solvat, multum interesse ait, an testator senserit de nuptiali jugo tantum, an de primo nuptiali jugo? Primo casu cum sensit de conjunctione tantum, nullâ habitâ mentione primi conjugii, etsi primâ vice injustè nubat, conditio nec impleta, nec defecta est, sed in pendenti erit quousque justè nubat, quia non omnes conjunctiones sufficiunt, ut impleatur conditio, d. l. conditio, vers. sed enim. Secundo verò casu, cum sensit de primo nuptiali jugo, si filia non justè nubat, conditio deficit, quia illa verba, cum nupsisset, hunc sensum habent, si cui primam nupsisset, justè nubat: unde fit, eam fuisse testatoris voluntatem, ut si injustè prima vice nupsisset, legatum filie non deberetur, quasi conditione defectâ, adeò ut si aliâ vice justè nuberet, nihil ageret summo jure: tum quia de his secundis nuptiis nequaquam testator sensit:

G 3

tum

tum etiam, quia conditio semel defecta, frustra postea impletur; nec enim solent refumi conditiones, *l. quidam 10. in princip. l. rogo 21. vers. nec proficit, ff. de fideicommissi. libert. junctis his*, quæ argumento horum jurium utiliter ad quæstiones forenses resolvunt Gamma *decis. 10.* & alii citati ibi à Flores de Mena. Cæterum Ulpianus *in d. l. hac conditio*, jure summo neglecto benignius esse ait, etiam eo casu, quo testator sensit de prima conjunctione, per illas nuptias invalidas conditionem nondum impletam esse defectam, quæ quidem verba variè exponunt Accursius *ibi*, verbo *Benignè*, Baldus *ibi*, *num. 1.* Castrensis *num. 1.* Socinus *num. 5.* quibus omisissis Cujacius *lib. 13. observ. cap. 40. & lib. 10. qq. Papiniani in l. dotis 68. ff. de jure dotium*, existimat, mendosum esse locum, & sic legendum: *Benignè tamen dicendum esse, nondum impletam conditionem, non defectam.* Quam emendationem etsi nominatim probaverit Faber *in jurisprudentia. tit. 9. princip. §. illat. 11.* tamen contendit id non ex benignitate, sed mera juris ratione procedere: quæ solutione omisissis, & alià Costæ *in §. si arbitratu, ampliat. ultim. num. 22.* qui licet expressè textum non emendet, in emendationem tamen Cujacii facile coincidit, cum affirmet sententiam Ulpiani eam fuisse, ut per primas nuptias inutilis conditio nondum impleta, nec defecta videatur; dicendum est cum Osvaldo *lib. 8. comment. c. 33. litera G.* sic esse accipienda verba Ulpiani, quod illa conditio, quæ summo jure defecta erat, benigno tamen jure pro nondum impleta habeatur.

10. Sed tunc obstat textus *in l. dotis 68. in princip. ff. de jure dotium*, ubi totis promissio per nuptias invalidas defecta non censetur, sed tunc committitur, cum primùm justæ nuptiæ intercedunt; contra id quod docetur *in d. l. hac conditio, vers. An tamen.* Sed respondendum est, in specie, quam Papinianus tractat *in d. l. dotis*, an per inutiles nuptias dotis promissio defecta videatur, necne? multum interessè, an nuptiæ ab initio invalidæ cum eadem persona utiliter reintegrentur, an verò nuptiæ à principio cum una persona inutiliter celebratæ, cum altera utiliter contrahantur? Primo casu dotis promissio per nuptias inutiles defecta non est, quia cum ex postfacto cessante impedimento reintegrandæ sint, perinde est ac si unæ tantùm nuptiæ intercesserint, rati habitationis virtute. Unde non immeritò dicitur, quod ex eo tempore, quo nuptiæ utiliter consistunt, dotis promissio deberi incipiat, quippe hæc non purè concipitur, sed in se tacitam conditionem habet, si nuptiæ sequantur, *l. in rebus 17. l. stipulationem 21. ff. de jure dotium.* Et in hac specie explicandus est textus *in d. l. dotis in princip. usque ad vers. quod enim.* Secundo verò casu, cum à principio nuptiæ inutiliter celebratæ, postea cum alio utiliter contrahantur, tunc dotis promissio cum de primis nuptiis intelligatur, argumento legis *vobis, §. hoc sermone, Digest. de v. f. l. inter 26. §. ultim. ff. de pactis dotal. l. matrimonii 21. ff. qui & à quib.* ad eò per primas nuptias invalidas defecta censetur, ut non duret obligatio ejus, etsi aliæ nuptiæ utiliter intercedant: & in hoc casu accipiendus est Papinianus *in d. vers. Quod enim.* Ex quibus duo maximè fiunt; primum est, quod Papin. *in d. vers. Quod enim,* non solum cum Ulpiano *in d. vers. An tamen,* apertè conve-

nit, sed etiam ipsius Ulpiani sententiam declarat, ut tunc demùm locum habeat, cum nuptiæ inutiles à principio, cum alio utiliter contrahantur, alioquin si nuptiæ invalidæ *in d. l. hac conditio*, postea cum eadem persona utiles esse cœpissent, utique conditio defecta non esset, ut ait Papin. *in d. l. dotis, in princip.* Secundum est, quod dum Ulpianus *in d. vers. An tamen,* dicit ex benignitate conditionem, quæ summo jure defecta est, pro nondum impleta haberi, ne apertè adverteretur dictæ legi *dotis, vers. Quod enim,* non absurdè interpretabimur cum Accursio *verb. Benigna, in d. l. hac conditio*, & ibi Bartol. & Tiraquell. *in d. §. hoc sermone, l. i. num. 29.* ut Papiniani sententia vera sit atque jure summo; Ulpiani verò ex benignitate, etsi immeritò rejiciant Socinus *suprà, numer. 6.* Costa *dict. ampliat. ultim. num. 24.* qui alias afferunt. Illud non est omittendum, *in dict. leg. dotis*, nondum factis sponsalibus dotis promissionem fuisse interpositam, quo casu naturaliter dotis promissio æquè defecta censetur, quàm si aliæ nuptiæ mediæ interveniant, *leg. si sponsalibus 58. in princip. ff. de jure dot.* Diversum est si factis sponsalibus dotis stipulatio fiat; tunc enim, si sponsalibus missio repudiū libello sit renuntiatum, adeo stipulationis conditio defecta videtur, ut licet postea nuptiæ cum eadem persona contrahantur, non ideo convalescat stipulatio, quæ semel evanuit, *l. stipulationem 21. l. & licet 22. ff. de jure dotium. l. 4. §. 1. ff. de pactis*, explicat post antiquiores Cujac. *lib. 10. qq. Papin. in l. dotis*; juxta quæ accipienda est sententia textus *in l. quod Servius 8. vers. Quod enim, junctio vers. præcedenti, ff. de condit. caus. dat.* cum Bartol. *ibi, num. 3. & 4.* Fabro *in rational. ibidem*; sententia tamen dictæ legis *Quod Servius, in princip.* maximè notanda est in hac tractatione de nuptiis ex defectu ætatis invalidis, de qua disserere non vacat. Videndus est Narbona *de atate, anno 14. q. 9. ubi n. 10.* explicat textum *in l. falsus 11. §. final. ff. quod falso tutor.*

Deinde ex *suprà* traditis deducitur ad eò inutiles esse nuptias inter impuberes celebratas, ut si minor 12. annis in domum viri deducta sit, ex *l. si uxor 13. §. si minor, ff. de adulteris*: cujus textus sententia exponenda est cum Cujacio *lib. 6. observ. cap. 16. Basil. lib. 12. de matrim. cap. 6. num. 7.* Forcatulo *in Cupidine juris, cap. 5. num. 9.* Narbona *anno 14. quest. 41.* etsi repugnet Faber *lib. 3. reject. cap. 6.* quod ita demùm accusari interim non possit, si modò sponsalia non præcesserint; nam si sponsalia celebrata fuerunt; tunc accusatio jure mariti competit, quod satis innuit Consultus *in d. §. si minor, dum ait, Quasi sponsa poterit accusari.* Quia licet accusatio ex lege Julia eo casu non competeret, tamen rescripto Severi, & Antonini concessa fuit sponso accusatio adulteræ sponsæ, ne matrimonium qualecumque, nec spem matrimonii violare liceret, *d. l. si uxor 13. §. plane, l. miles 11. §. quærebatur, ff. ad leg. Jul. de adult. l. cum hic status 32. §. si quis sponsam 27. ff. de donat. inter, l. propter 7. C. de adult.* & ita eo casu sponsus agere potest adversus sponsam, non tantum de injuria sibi illata, ut voluerunt Covarr. *de matrim. 1. p. num. 9.* Germonius *lib. 2. animadu. c. 4.* Molina *de just. et act. 3. disp. 93.*

disput. 93. num. 7. Gutierrez de *matrim. cap. 1. n. 17.* sed etiam de adulterio, ut rectè exposuerunt Sarmientus *lib. 1. select. cap. 5. num. 1.* Pichardus in §. *item lex, numer. 4.* *Instit. de public. judiciis,* adducentes textum in *dict. leg. si uxor, §. Divi.* Nec obstat, adulterium non nisi in nuptam committi, *leg. inter 6. in princip. ff. de adult. leg. inter 101. ff. de verb. sign. cap. lex, §. adulterium 36. quæst. 1.* docent pluribus relatis Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 2. num. 2.* Molina *d. disp. 93. num. 6.* Nam respondetur, quod licet propriè adulterium in nuptam committatur, sufficit tamen quod spes iusta thori violetur, ut adulterium committatur, §. *si minor, quæ spes vinculum inducit, donec vel alio matrimonio, vel renunciatione dissolvatur, l. miles 11. §. quærebatur. ff. ad l. Jul. de adult. l. 2. §. in sponsalibus, ff. de divortis: notat Sarmiento d. cap. 5. num. 2.* Ut sic jam appareat, propter adulterium tempore sponsaliorum commissum, sponsam jure mariti accusari posse, ut docent Glossa verbo *Sponsam, in capite quemadmodum 25. de jurejur. & alii laudati à Sanchez supra, num. 1.* Sarmientus, Cujacius, &

Faber *suprà.* Novo tamen rescriptio opus fuit, ut dispositum in uxorem per legem Juliam, rescripti interpretatione ad sponsam protraheretur, ut notavit Brissonius *lib. 2. de adult. alioquin enim lex Jul. locum non habebat in eo,* qui cum alterius sponsa concubisset, ut ait Paulus in *fragm. veterum juris Auctorum, num. 4.* cujus loci meminit Costanus de *sponsal. titul. quid sint sponsalia, num. 14.* Hoc tamen procedebat jure civili antiquo; nam hodiè duntaxat uxor, vel sponsa de præsentis jure mariti accusari potest, *l. 1. tit. 17. part. 7. l. 4. tit. 20. lib. 8. Recopil. Gomez in l. 80. Tauri, num. 47.* Farinacius in *praxi, q. 141. num. 50.* Illud tamen non omitam, peccantem cum sponsa alterius de futuro, teneri exprimere in confessione circumstantiam illam, ut resolvent Sarmiento *d. cap. 5. num. 3.* Molina de *just. dict. disput. 93. num. 8.* Rebell, de *obligat. justitiae 1. p. lib. 4. quæst. 8. sect. 1. num. 9.* Gutierrez *d. cap. 1. de matrim. num. 18.* et si minùs rectè negat Covarr. *d. cap. 1. num. 18.* nec verius distinguat Sanchez *d. diff. 2. num. 6.* quem reprehendit *d. lib. 12. cap. 6. num. 8.*

CAPUT III.

(a) Isidorus.

PUberes à pube sunt vocati, idest à pudencia corporis nuncupati, quia hæc loca primò lanuginem ducunt. Quidam autem ex annis pubertatem existimant, id est, eum puberem esse, qui 14. annos explevit, quamvis tardissimè pubescat. Certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare jam possit. (b) Puerperæ sunt, quæ annis puerilibus pariunt. Unde & Horat. Laudantur simili prole puerperæ. Et dictæ puerperæ, vel quòd primo partu gravantur, vel quòd primos pueros pariunt.

NOTÆ.

1. (a) [Isidorus.] Ita etiam legitur in *collect. sub hoc tit. cap. 7.* & reperitur textus hic *lib. 11. etymolog. ipsius Sancti, cap. 2.* ex quo litteram textus restituo, prout reperitur *tom. 1. operum ipsius Sancti,* ex editione Joannis Grial, quam jussu Magni Philippi II. ex vetustis exemplaribus emendatam, & correctam edidit Sanctus Isidorus, Doctor Hispaniæ, & Hispalensis Præsul. Scripsit varia opera, quæ recenset Sanctus Braulius Episcopus Cæsaraugust. & de hoc Etymologiarum libro ait: *Etymologiarum codicem, nimia magnitudine distinctum ab eo titulis, non libris, qui rogatus eum fecit, quamvis imperfectum ipse reliquerit, ego in viginti libros divisi.* Quod opus omni modo Philosophiæ conveniens quisquis crebrâ meditatione perlegerit, non ignotus divinarum, humanarumque rerum scientiâ meritò erit; ibi redundans diversarum artium elegantia, ibi quæcumque ferè sciri debent, restricta collegit. De ejus Sancti præclaris animi dotibus, litteris, sanctitate, & miraculis, quibus claruit, plura ex pluribus congestit Tamayo à Salazar *tom. 2. martyrol. Hist. die 4. Aprilis.* Ejus opera, quæ extant ex vetustis exemplaribus emendata, & notis illustrata Garfiaz à Loaysa, edidit jussu Philippi II. Joannes Grial.
2. (b) [Puerperæ.] Consonat D. Hieronymus in

cap. 4. Hieremia, ibi: Puerpera interpretatur, quæ primos partu factus. Nec est cur Cujacius in præsentis hanc etymologiam falsitatis arguat, quia foemina quæ quacumque ætate pueros pepererunt, puerperæ dicuntur; nam licet id verum sit, & probetur ex *l. illa 163. §. pueri ff. de v. s. ibi: Puerperas appellant recentes ex partu;* Terentio in *Andria,*

— — — Multo rectius est,

Quam illam puerperam nunc duci, huc pernam, agrotam.

Plauto in *amphit.*

Postquam parturire hodie uxor cepit tua,

Vbi utero exorti dolores, ut solent puerperæ,

Invocat Deos immortales, ut sibi auxilium ferant,

Manibus puris, capite aperto.

Immò omne quod ad partum pertinet, puerperium dicatur, Gellius *lib. 12. noct. cap. 1.* Unde Ovidius *lib. 10. metamorph. ait:*

Admovitque manus, & verba puerpera dixit.

Nempe verba, quæ in puerperio pronunciantur ad juvandum ipsum partum: tamen eleganter D. Isidorus, juxta sententiam D. Hieronymi & Horatii *lib. 4. carminum,* puerperam dixit, quæ primum partum edidit; non tamen negavit sanctus Doctor etiam foeminam majorem partum edentem puerperam appellari posse.